

Lise I-II Tarih Kitaplarında İçerik Sorunları Ve Üç Örnek Üzerinden Çözüm Önerileri

The Problems of Index in High School History Books and Solution on Three Examples

Hüseyin Avni GÜLLÜ*
Adana Sarıçam Sofulu Lisesi

Özet

Bu araştırma, lise tarih kitaplarının içeriğini değerlendirerek, kültür ve medeniyete dair bilgilerin ana konular arasındaki bağlantılarının ne derece sistemli olduğunu sorgulamaktadır. Yenilenen müfredat yaklaşımıyla lise tarih kitapları da şekil ve içerik bakımından değişime uğramıştır. Araştırmada daha önce siyasi konuların paralelinde ve arkasında olan kültür ve medeniyet konularının yeni kitaplardaki yerini araştırarak, kültür ve medeniyet konularının diğer konularla ve öncesindeki ve sonrasındaki ünitelerde geçen aynı nitelikteki konularla bir sistem içerisinde bağlantılar kurulmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Medeniyet, Müfredat, Ünite, Yaklaşım.

Abstract

This research inquires how much systemized the connections in the subjects of culture and civilization functions, evaluating the contents of the history books in High Schools. With the renewed approaching of curriculum, the books used in High Schools also have been changed in contents and styles. In this work, culture and civilization subjects which were behind and parallel to political subjects before, will be searched in new books. Making a connection will be tried over the examples between culture, civilization subjects and other subjects placed in before and after units.

Keywords: Culture, Civilization, Curriculums, Unit, Approach.

I- GİRİŞ

Milli Eğitim Bakanlığı son yıllarda yeni bir yaklaşımı müfredata uygulamaya çalışmaktadır. Yaklaşımın adını “Yapılandırmacı Yaklaşım” olarak

* *Yazışma Adresi:* Adana Sarıçam Sofulu Lisesi Tarih Öğretmeni, e-posta:(havnigullu@gmail.com)

tarif eden bakanlık amaçlarının “Öğrenmeyi Öğrenmek” olduğunu açıklamıştır.¹ Müfredatın tamamına hâkim olacak bu yeni yaklaşımın tarih kitaplarına da nasıl yansımaları gerektiği yetkililerce genel hatlarıyla belirtilmiştir.² Bu felsefe doğrultusunda hazırlanan tarih kitapları da hemen her yıl değişme göstermektedir. Ancak kitaplardaki bu değişim içerisinde siyasi olaylardaki gelişmelerin kültür ve medeniyet konuları üzerinde etkili olamadığı görülmektedir. Daha önce “Davranışçı Yaklaşım” a göre yazılan lise tarih kitaplarında siyasi olayların arkasından ayrı bir başlıkla aktarılan kültür ve medeniyet unsurlarının yeni kitaplarda dağınık bir şekilde yer aldığı hatta bazı ünitelerden tamamen çıkarıldığı gözlemlenmiştir.

Tarih kitaplarındaki konuların ağırlıkları, öğrencilerin algılamaları, konuların ne kadar ezbere yönelen veya ne derece muhakemeye sevk eden nitelikte olduğu, hangi unsurların daha etkin olması gerektiği tam çözülememiş bir sorundur.³ Yeni yaklaşımın kendi dinamiklerinin yanında geçmişten kalan sorunları da beraberinde yeni kitaplara taşıdığı ve bu nedenle sürekli kitapların yenilediği gözlemlenmektedir.

Bu araştırma, lise Tarih kitaplarındaki kültür ve medeniyet unsurlarının, işlenişinin bir sorgulanmasıdır. Siyasi olaylarla paralel giden konuların yeni yaklaşımın etkisiyle dağılıp dağılmadığı, konuların ağırlıkları ve üniteler içerisindeki işlenişleri ile kültürel konuların birbirleriyle ve diğer siyasi ve ekonomik konularla bağlarının kurulup kurulmadığı incelenecektir. Daha sonra da örneklerle kültür ve medeniyet konularının birbirleriyle nasıl ve ne şekilde bağlanabileceği tartışılacaktır.

II- METOD ve STRATEJİ

Ders kitaplarında hangi konuların, hangi sıraya göre ve nasıl işlenmesi gerektiği akademik anlamda tartışma konusu olmuştur.⁴ Bu araştırma kitaplardaki konuların seçimini, dizimini veya sıralanışını kapsam dışı bırakır. Konuların içerisinde geçen kültür ve medeniyet unsurlarının verilişindeki dağınıklığı araştırır. Bu dağınıklığın söz konusu konuların siyasi olayların gerisinde kalmasına neden olduğunu vurgular. Bu şekilde bir tarih dersinin öğrenci hafızasında sevilmeyen, siyaset yığılması(savaş ve antlaşmalarla dolu) bir imaj bırakmasına neden olduğuna dikkat çeker. Kültür ve medeniyet konularının en az siyasi olaylar kadar önemli olması, diğer olaylara göre daha güncel ve işlevsel olmasından ileri gelir. Soyut bilginin somutlaştırılmasında kültürel konuların siyasi olaylara göre daha işlevsel olacağı açıktır.

¹ Abdurrahman Ekinci, “Bilim Toplumunda Eğitimin Anahtar Kavramı: “Öğrenmeyi Öğrenme”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı 59, Ocak 2005, MEB Yay, Ankara 2005, s. 50.

² Bahri Ata, “Yaratıcı Tarih Öğretimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 150, Mart-Nisan 2001, MEB. Yay, Ankara 2001, s. 36.

³ Erkan Dinç, “Tarih Eğitimcilerinin Mevcut Lise Tarih Müfredat Programı ve Tarih Öğretiminin Amaçları Hakkındaki Görüşleri”, *Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi(KEFAD)*, Cilt 7, Sayı 2, Kırşehir 2006, s. 263-276.

⁴ Salih Özbaran, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (Sempozyum Bildirileri), Dokuz Eylül Yay, İzmir 1994, s. 76-94.

Bu araştırma, son yıllardaki lise tarih kitaplarını karşılaştırarak incelemeyi amaçlar. Kültür ve medeniyet konularının aktarıldığı yerlerdeki aktarma şekillerini ve oranlarını karşılaştırarak, üniteler arasında hatta kendi ünitesi içerisinde kurulan veya kurulamayan bağlantılar tespiti çalışılacaktır. Daha sonra “İlkçağların Mirası” örneğiyle daha sonraki kültür ve medeniyet konularına bir altyapı oluşturulması denenecektir. Ayrıca “Türk-İslam Medeniyetinin Oluşumu” örneği üzerinden kültür ve medeniyet konularının sistemli bir şekilde kitaplarda nasıl yer alabileceği tartışılacaktır.

Siyasi olayların ağırlıklı olarak irdelenmesinin, kitap yazarlarının sürekli başarılı siyasi profiller oluşturmaya mecbur bıraktığına ve bu metodun öğrenci algılamasındaki çarpıklıklarına değinilecektir. Ayrıca siyasi olayların yoğunlaştığı ve niteliğinin değiştiği dönemlerde kültür ve medeniyet unsurlarının daha fazla dağıldığı, konusal anlamda bütünlük kurulamadığı tespit edilmiştir.⁵ Bu geçiş dönemlerinin öncesi ve sonrasındaki kültürel farklılıkların anlaşılması için köprü kurulabilmesinin yolları “Duraklama Dönemi Osmanlı Kültürü” adıyla aranacaktır. Kendi medeniyetinin zirvesinde duraklamış ve sonrasında düşüşe geçmiş olan Osmanlı medeniyetinin, yeni fikirlerle yükselişe geçmiş olan Avrupa medeniyetiyle, yükselen asansörle inen asansörün aynı katta karşılaşmasına benzetilebilecek bir durumunun köprüsel geçiş örneği olabileceği düşünülmüştür.

Böyle bir araştırmanın amaçlarından biri de tarih kitaplarının içerik sorunlarına dikkat çekerek toplumda yer alan tarih derslerine karşı önyargının sebeplerine inmektir. Kitapların yetersizliğine dikkat çekerek öğretmen merkezli ezberci bir ders haline gelen tarih derslerinin daha işlevsel haline gelmesindeki altyapı sorunlarında öğretmenin kitaplardan daha sonra geldiğine örnek vermektir.⁶

Araştırmada “Yapılandırmacı Tarih Yaklaşımı”nın kitaplardaki durumunu incelediğinden bu anlayışla yazılan lise tarih kitapları karşılaştırmaya esas alınmıştır. Bu kitaplar, Tarih 9. Sınıf,⁷ Tarih Lise 1,⁸ Tarih 1,⁹ Liseler İçin Osmanlı Tarihi,¹⁰ Lise Tarih 2,¹¹ Lise Osmanlı Tarihi,¹² Tarih Lise 2,¹³ Tarih 10. Sınıf¹⁴ kitaplarıdır.

⁵ Erkan Dinç, *a.g.m.*, s. 268.

⁶ Ş. Gülin Karabağ, “Tarih Öğretmeninin Mesleki Bilgi ve Becerilerini Şekillendiren Unsurlar”, *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, Ankara 2002, s. 211-215.

⁷ *Tarih 9. Sınıf*, Yasemin Okur, İ. Genç, T. Özcan, M. Yurtbay, A. Sever, Devlet Kitapları, Dergah Ofset, İstanbul 2008 (Tarih 9. Sınıf), s. 1-192.

⁸ *Tarih Lise 1*, Mehmet Maden, M. Kalkan, A. Sever, Devlet Kitapları, Rotamat Yay, İstanbul 2007 (Tarih Lise 1), s. 1-211.

⁹ *Lise Tarih 1*, Abdullah Gündoğdu, O. Ü. Bulduk, Tutubay Yay, İstanbul 2007(Lise Tarih 1), s. 1-273.

¹⁰ *Liseler İçin Osmanlı Tarihi*, Ahmet Başaran, A. Sert, L. İlgün, Devlet Kitapları, İhlâs Gazetecilik Basımevi, İstanbul 2005(Liseler için Osmanlı Tarihi), s. 1-218.

¹¹ *Lise Tarih 2*, Kemal Kara, Önde Yay, İstanbul 2007 (Lise Tarih 2), s. 1-329.

¹² *Lise Osmanlı Tarihi*, Kemal Kara, Önde Yay, İstanbul 2007 (Lise Osmanlı Tarihi), s. 1-334.

¹³ *Tarih Lise 2*, Vicdan Cazgır, S. Yavuz, N. Ceyhun, Devlet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul 2008 (Tarih Lise 2), s. 1-221.

¹⁴ *Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf*, Vicdan Cazgır, İ. Genç, M. Çelik, C. Genç, Ş. Türedi, Devlet Kitapları, 1. Baskı, İstanbul 2009 (Tarih 10. Sınıf), s. 1-218.

İçerik ve ünite yapılarının geçmişiyle bağlar kurmak ve karşılaştırmalar yapmak amacıyla daha önceki yıllara ait olan Liseler İçin Tarih 1,¹⁵ Lise İçin Tarih 1,¹⁶ Tarih 1¹⁷ kitapları da örnek alınmıştır. Adı geçen kitaplar açıklanan örneklemeler açısından karşılaştırılacak ve içerisinde geçen kültür ve medeniyet unsurlarının işlenmesine örnekler verilecektir.

III- TARİH YAZICILIĞI ve DERS KİTAPLARI YAZICILIĞI

Sosyal bilimler içerisinde diğer bilimlerle ilişkileri, metot, yöntem ve içerik şekilleri ve objektiflik ile nesnellik bakımlarından en tartışmalı alan “Tarih”tir. Bu nedenlerden dolayı bilim olup olmadığına kadar uzanan tartışmaların odağındadır.¹⁸ Tarih yazıcılığı da Tarih bilimi kadar objektifliği ve nesnelliği sorgulanan bir konudur. Zira medeniyet dinamiklerinin tarih yazıcılığını etkilemesi, hatta bu dinamiklerin topluma aktarılmasında tarihin bir araç olarak kullanılması eğilimi Romalılara kadar uzanan bir olgudur.¹⁹ Ayrıca tarihe yön veren kahramanların yetişme ortamı ve kültürel zeminlerinin etkisi de artık bir etkidir. Dolayısıyla tarihin simgesel kahramanlar yerine kahramanların yetişme ortamları da tartışılan bir konudur.²⁰ Bu nedenle Tarih biliminin ve yazıcılığının bu tartışmalı durumunun ders kitaplarına da yansması kaçınılmazdır.

Türkiye’de tarih yazıcılığı çok eskilere uzanmakla beraber, tarihin ders olarak okullarda okutulması ancak Saffet Paşa’nın hazırladığı Maarifî Umumiye Nizamnamesi ile mümkün olmuştur.²¹ Bu düzenlemede vatan sevgisi gibi konuların simgeleştirilmesi, konuların hikâye gibi anlatılıp, yoruma yer verilmemesi istenmiştir. Dönemin hızlı fikirselleşmelerinin tarih kitaplarına yansması için tarihin araç olarak kullanılması temayülü, zamanın politik ve fikir aktörleri tarafından savunulmuştur. Bununla beraber Musâhâbatı Ahlâkiye ve Medeniye gibi derslerin tarihi olay ve olgularla beslenmesi, kâğıt ve benzeri şeylerle kültürel ve mimari eserlerinin taklit yoluyla canlandırılması gibi metotlar da önerilmiştir.²² 1926 yılındaki müfredat amaçlarının değiştirilmesiyle tarih derslerinde akılcı bir sorgulama yöntemine geçildiği kabul edilir. 1970 yılından sonra da İngiliz yönteminin ifade ve beceri ağırlıklı olarak konulara hâkim olması düşünülmüştür. Kimlik kazandırmaya yönelik yaklaşımların daha çok İnkılâp Tarihi derslerinde amaçlandığı görülür.²³

Araştırmaya esas olan tarih kitapları böyle bir geleneğin devamı olarak hazırlanmaktadır. Söz konusu kitaplarda konuların hangi amaçlara göre

¹⁵ *Lise Tarih I*, Kemal Kara, Önde Yay, İstanbul 2001 (Liseler İçin Tarih 1), s. 1-301.

¹⁶ *Lise İçin Tarih I*, Erdoğan Merçil, T. Tarhan, Z. Günel, B. Merçil, Altın Kitaplar Yay, Eskişehir 1987 (Lise İçin Tarih 1), s. 1-285.

¹⁷ *Tarih I*, Tahir Erdoğan Şahin, Bem-Koza Yay, İstanbul 1994 (Tarih 1), s. 1-293.

¹⁸ E. H. Carr, *Tarih Nedir?*, Çev. M. G. Göktürk, İletişim Yay, İstanbul 2002, s. 65-98.

¹⁹ İlber Ortaylı, “Tarih Dersleri II: Tarih Yazıcılığı, Yunan ve Roma Geleneği”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 40, Mayıs- Haziran, Ankara 1996, s. 107-112.

²⁰ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Tarihin İlkeleri*, Say Yay, İstanbul 1991, s. 66.

²¹ Fuat Baymur, *Tarih Öğretimi*, İnkılap ve Ata Kitabevleri Yay, Ankara 1964, s. 13-14.

²² Mustafa Safran, “Osmanlı Tarihi Öğretimi ve Osmanlı İmajı”, *Türk Yurdu Aralık 1999- Ocak 2000*, Ankara 2000, s.485-509.

²³ Safran, *a.g.m.*, s. 488.

hazırlanacağı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1993 yılındaki müfredat değişikliğinde belirtilmiştir.²⁴ Yeni müfredata göre hazırlanan ders kitaplarında “Osmanlı Tarihi”, “İslam Tarihi”, “Genel Türk Tarihi” gibi seçmeli dersler yer almıştır. Daha önce ünite olarak verilen konuların ayrı dersler olması amaçlanmıştır. Ancak bu ayrımın sadece şekilsel olarak kaldığı ve kitapların içeriğinin ve konuların işleniş ağırlığının eskisiyle aynı kaldığı, bazı kitapların yalnız dizgi ve cilt olarak ayrıldığı gözlemlenmiştir.²⁵ Eski yaklaşımın bu metodu, yeni yaklaşıma göre hazırlanan bazı kitaplarda da görülmüştür.²⁶

Araştırmada bu programlarda geçen “Kültür dünyaları”, “kültür farklılıklarının oluştuğunu kavrama”, “kültür ortamlarının ve medeniyetlerin farklılığının şuurunu kazandırmak”, “geçmiş nesillerle ve çağdaşlarıyla irtibatlandıran bir ortaklık duygusu uyandırmak”, “sosyal değişimler”, gibi amaçların kitaplarda ne kadar ve ne şekilde yer aldığı bir incelemesidir.²⁷

IV- KÜLTÜR ve MEDENİYET KONULARININ KİTAPLARDA YER ALMASI

“Tarih”, görülmüş ve unutulmuş bir rüyanın tekrar yorumlanmaya çalışılması olarak betimlenir.²⁸ Bu betimleme tarihin simgelerle aktarılan bir bilim olduğuna örnektir. “Simge”, soyut bir kavramı, ülküyü ya da düşüncüyü görünebilir kılan göstergedir.²⁹ “İmaj”, zihinde tasarlanır. “Tasarlama” ise daha önce algılanmış olan bir nesne ya da olayın bilinçte sonradan ortaya çıkan kopyası olarak tanımlanır.³⁰ Bu tanımlarla yola çıkarak tarih derslerinin amacını, simgeler yoluyla imajlar oluşturma olarak tanımlayabiliriz. Örnekler incelenirken, simgelerin seçiminin imajlar üzerindeki yönlendirici etkisi esas alınacaktır.

İnceleme üç örnek çevresinde olacaktır. Bu örnekler, İlkçağların Mirası, Türk-İslam Kültürünün Oluşumu ve Duraklama Dönemi Osmanlı Kültür ve Medeniyeti'dir. Örneklerin seçiminde ünitelerin kültür ve medeniyet anlamında sistemleştirilerek, ders kitaplarındaki kültür ve medeniyet konularının başı ile sonu arasında anlam birliği kurmak amaçlanmıştır. Bu nedenle bütün konulara örnekler verilmemiştir. Kültürel konulara başlangıç için ilkçağların mirası örneği seçilmiştir. Türk kültürünün özelliklerinin değişime uğradığı, kırılmaların yaşandığı dönemler örneklendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla tek tek kültür ve medeniyet unsurları yerine birbirleriyle bağlantı kurulmasına yardım edebilecek konular seçilmiştir.

IV/A- İLKÇAĞLARIN MİRASI ÖRNEĞİ

İlkçağ uygarlıkları iki ana kısım amaçlanarak aktarılır. Birincisi günümüze kadar gelişerek ulaşan devlet, hukuk, yazı, edebiyat v.b. konuların kavratılmasıdır.

²⁴ *Tebliğler Dergisi*, “Tarih I-II Programları(9. ve 10. Sınıf)”, Talim Terbiye Kurul Başkanlığı, sayı 2378, MEB Basımevi, Ankara 1993 (*Tebliğler Dergisi*, 2378).

²⁵ Örnek için bkz. Kara, *Liseler İçin Tarih 1*, s. 150-152 ile Gündoğdu, *Lise Tarih 1*, s. 128-129.

²⁶ *Tarih 1 Ders Notu*, Erdoğan Erman, Açıköğretim Kitapları, MEB Egitek Yay, Ankara 2008, s. 1-90.

²⁷ *Tebliğler Dergisi*, 2378, Genel Amaçlar, madde 1-13.

²⁸ Şahin Uçar, *Tarih Felsefesi Meseleleri*, Nehir Yay, İstanbul 1997, s. 267-285.

²⁹ Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1994, s. 160.

³⁰ Akarsu, *a.g.e.*, s. 172.

İkincisi de bugün üzerinde yaşadığımız bölgenin ilkçağlardaki siyasi geçmişinin kavratılmasıdır. Siyasi konular % 30, kültürel konular % 70 oranında yer almıştır.³¹ Daha çok kültür ve medeniyet unsurlarının kavratılması amaçlandığından siyasi olaylar yüzeysel olarak aktarılır.³² Daha önce bu konuların yer aldığı ünite “Eski Çağlarda Türkiye” ve “Eski Çağlardaki Türkiye’nin Çevresindeki Kültür ve Uygarlıklar” başlıklarıyla iki ana bölüme ayrılmıştı. Döneme ait devletlerin önce siyasi tarihleri anlatılmıştır.³³ Sonra “Devlet Yönetimi”, “Din ve İnanış”, “Sosyal ve Ekonomik Yaşam”, “Yazı, Dil ve Edebiyat”, “Bilim ve Sanat” gibi başlıklar altında kültür ve medeniyet unsurları aktarılmıştı.³⁴

Daha sonra bu sınıflama ve sıralama yerine “İlkçağ Uygarlıkları” başlığıyla Türkiye ve Türkiye çevresindeki bütün konular birleştirilmiştir.³⁵ Kültür ve medeniyet konuları ise ayrı bir başlıkla aktarılmayıp siyasi konularla iç içe verilmiştir. Örneğin Fenikelilerin siyasi tarihi kısaca aktarıldıktan sonra alfabe icatları gibi kültürel içerikli özellikleri incelenmiştir.³⁶

Önceki yöntemde konuların birbirinden bağımsız olması anlatım bütünlüğünü bozmuş ve algının dağılmasına neden olmuştur. Sonraki yöntemde ise siyasi ve kültürel simgeler aynı ağırlıkta verildiğinden, kültürel konuların birbirleriyle olan bağlantıları sistemleştirilememiş, bağlar kurma işlemi öğretmenin takdirine bırakılmıştır.

Döneme ait devletlerin siyasetlerine yön verebilecek, dini yayma, milliyetçilik v.b. gibi ortak fikir daireleri olmadığından zamana göre sıralama mümkün olmamıştır. Bunun yanında her medeniyet öbeğinin kendi içerisinde dahi gelişim sırasının farklı olması, bölgesel sıralamada bütünlüğe engel olmaktadır. Buna ilave olarak bölgesel sıralama, farklı bölgelerdeki devletlerin aynı zamanda yaşadığı imajını vermektedir. Örneğin Türkiye’deki Hititler ile Mezopotamya’daki Sümerlerin konuların ilk devletleri olması, çağdaş olarak algılanmasına neden olmaktadır.

İlkçağ uygarlıklarının “Eski Çağ Uygarlıkları” başlığıyla tek çatı altında toplanması, kültür ve medeniyet unsurlarına vurgu yapılmasına zemin hazırlamıştır. Ancak kültür ve medeniyet konuları yeterli simgelerle vurgulanmadığından zihinlerde sistemli bir imaj oluşturamadığı gözlemlenmiştir.

Siyasi konular kültürel konularla beraber sıralandıktan sonra “İlkçağların Mirası” adıyla bir konu başlığı açılmalıdır. Bu başlık içerisinde ilkçağlara ait kültür ve medeniyet unsurları birbirleriyle ve sonraki çağlarla bağlantılar, göndermeler ve köprüler kurularak aktarılmalıdır.

Örneğin “Devlet Yönetimi” başlığı yerine devlet olgusuna vurgu yapmak için “Devlet” alt başlığıyla:

- Sümerlerin ilk site devleti olmasının ilerideki federasyon yapılarına benzetilebileceği,

³¹ *Tebliğler Dergisi*, 2378, Genel Amaçlar, madde 8, Ek 1.

³² Örnek için bkz Hititler, Maden, *Tarih Lise 1*, s. 18-19 v.d.

³³ Maden, *Tarih Lise 1*, s. 18-20, 24-28, Gündoğdu, *Lise Tarih 1*, s. 20-24, 30-34.

³⁴ Maden, *Tarih Lise 1*, s. 20-24, 28-37, Gündoğdu, *Lise Tarih 1*, s. 34-43.

³⁵ Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 43-64.

³⁶ Örnek için bkz, Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 53-54.

- Kralın yanında yardımcı kurulların bulunmasının(Sümerlerde Aksakallılar, Hititlerde Pankuş v.b.) sonraki ünitelerdeki kurultay, divan, kabine ve meclis gibi kurumların oluşmasına öncülük ettiği,
- Ayrıca kurulların oluşmasının devlet yönetiminde kurumsallaşmanın başlamasına örnek olacağı, sonraki dönemdeki bütün kurumların başlangıcı oldukları,
- Perslerin ülkeyi eyaletlere ayırarak yönetmesinin sonraki dönemlerde Roma, İslam Devleti, büyük Selçuklular, Osmanlılar tarafından değişik şekillerde kullanıldığı belirtilmelidir. Hatta bu uygulamanın günümüz il idarelerinin kökeni olduğu İlköğretim Sosyal Bilgiler dersiyle bağlantı kurularak aktarılmalı,

gibi önceki ve sonraki üniteler hakkında fikir verecek şekilde konular somutlaştırılarak aktarılmalıdır. Yine “Hukuk” başlığıyla:

- Sümer kralı Urugakina'nın kanunlarının toplumsal hayatın ilk düzenlemesi olduğu, günümüze kadar ulaşan toplum düzeni ve hukuk kurallarının başlangıcı olduğu,³⁷
- Babil kralı Hammurabi'nin kanunlarındaki kralın tanrıdan yetki alarak kendi kanunlarını çıkarttığını belirtmesinin ilk defa dünyevi kanunlar çıkarılmaya başlanmasının başlangıcı olduğu, hatta bu dinsellikten dünyevileşmeye geçişin Fransız ihtilaline kadar uzandığı ve ihtilal sonucu laikliğin ortaya çıktığı ve bu durumun Türklerdeki ikili hukuk sisteminin fikri altyapısına örnek olduğu,
- Friglerin tarım kanunları çıkarılmasının ekonominin devlet korumasına ve kontrolüne alınmasının başlangıcı olduğu, sonraki dönemlerdeki ticaret yolları hâkimiyetine kadar hatta günümüzdeki liberalizm gibi ekonomi politikalarına uzanan bir sürecin başlangıcı olduğu,

konuları sistemleştirilerek aktarılmalıdır. “Yazı” başlığıyla:

- Yazının mucidi Sümerlerin çivi ve Mısırlıların resim yazılarının sembol yazısı olduğu vurgulanmalıdır.³⁸ Zira arkasından gelen Fenikelilerin alfabeyi bulmalarının anlamı anlaşılması için bu bilgi gereklidir. Ayrıca sembol kavramının matematik biliminin temeli olduğu hatırlatılarak hem diğer derslerle bağlantı kurulmuş olacak, hem de matematik biliminin doğuşu hakkında fikir edinilecektir.³⁹
- Ayrıca ticaretin salt ekonomik bir ihtiyaç olmayıp, birbirinden habersiz uygarlık öbeklerini birbirine kültür ve medeniyet unsurlarıyla bağladığına vurgu yapmak için Asurluların kolonileri vasıtasıyla Anadolu'ya yazıyı taşıdığı vurgulanmalıdır.
- Mısırlıların resim yazılarıyla ilgili olarak, olay ve duyguların şekillerle anlatılmasının, geometrik şekillerin oluşumuna zemin hazırladığı belirtilerek, mimarinin doğuşuyla aralarında bir köprü kurulmalıdır.

“Din” başlığıyla:

³⁷ E. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 44.

³⁸ E. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 45-46.

³⁹ E. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 46.

- İlkçağların çok tanrılı dinlerindeki, Tanrıya adak sunma, dua ve ibadet şekilleri ve doğaüstü olayların dinsel yorumlamaları gibi kavramların, ayinler için özel mekânlar yapılmasının günümüze kadar uzantılarının şekilsel değişimleri tartışmalı bir metotla yer almalıdır. Bu şekilde bir metot, Din Kültürü dersleriyle de bağlantı kurmuş olacaktır. Ayrıca Sümer biliminin zigguratlarda gelişmesinin eğitim- bilim- din birlikteliğinin ilkçağ ve ortaçağ bilimine yön verdiği örneklerle aktarılmalıdır.
- Tek tanrılı bir din olan Hıristiyanlığın evrensellik iddiasının din merkezli savaşların başlangıcı olduğu ve sonrasındaki siyasi gelişmelere yön verdiği örneklendirilmelidir.
- Ayrıca mimari, sanat ve ilahi gibi edebiyat dallarının oluşumunda dinsel öğelerin etkisine örnekler verilmelidir.⁴⁰

Günümüz teknolojisinin kökenlerine örnekler verilerek insan hayatının ne gibi evrelerden geçtiği hakkında bilgiler verilmelidir. “Teknoloji” başlığıyla:

- Davranışçı yaklaşım kitaplarında konular içerisinde dağınık olarak verilen “çengelli iğneleri Friglerin bulduğu”⁴¹ Urugakina kanunları ile Gudea kanunlarının karşılaştırılması⁴² gibi ayrıntı sayılabilecek konular yapılandırıcı yaklaşım kitaplarında yer almamıştır. Bunun yanında yukarıda açtığımız başlıklar için örnek olabilecek görseller de yer almamıştır.⁴³

IV/B- TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMU ÖRNEĞİ

Davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan kitaplarda Türklerin Müslümanlaşma süreciyle bağlantılı konular “Türklerin Tarih Sahnesine Çıkışı”, “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet”, “Türk Kültürünün Çevre Kültürlerle Münasebetleri”, “İslam Medeniyetinin Temelleri”, “Türklerin İslamiyeti Kabulü ve İslam Devletlerindeki Hizmetleri”, “Türk-İslam Devletlerinde Kültür ve Medeniyet” konuları olarak gösterilebilir.⁴⁴

“İslam Medeniyetinin Temelleri” başlığı altında konular, önceki konularla bağlantılar kurularak bir süreç oluşturulmaya çalışılmıştır.⁴⁵ Ancak bu bağ kurma gayreti diğer medeniyet oluşumlarında görülememiştir.

Son yıllarda hazırlanan kitaplarda ise yukarıdaki konular yerine, “Türklerin Tarih Sahnesine Çıkışı”, “Türk ve İslam Bilginleri”, “Türklerin İslamiyeti Kabulü” gibi konular yer almıştır. Hem başlıklar hem de içerik değişmiştir.⁴⁶ İslam kültürüne etki eden faktörler, Türk kültürünün Çin, İran ve Moğollarla ilişkileri gibi konulara içerik olarak da olsa yer verilmemiştir. Kültürel özellikler diğer konuların içerisinde

⁴⁰ E. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 45.

⁴¹ Şahin, *Tarih 1*, s. 29.

⁴² E. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 44.

⁴³ Şahin, *Tarih 1*, s. 30, 62, 74.

⁴⁴ Maden, *Tarih Lise 1*, 42-44, 58-65, 65-67, 102-103, 118-126.

⁴⁵ Gündoğdu, *Lise Tarih 1*, s. 116, Maden, *Tarih Lise 1*, s. 90 v.d.

⁴⁶ Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 72-73, 128-129, 134-138.

dağınık ve bazı yerlerde gövdeden bağımsız okuma parçaları şeklinde aktarılmıştır.⁴⁷

Türklerin İslamiyetle tanışma süreciyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bazı kitaplarda süreç, Türklerin eski inanışlarıyla yeni dinin özellikleri karşılaştırma yapılarak aktarılmıştır.⁴⁸ Bazı kitaplarda ise Maverünnehir bölgesindeki siyasi olaylara vurgu yapılarak aktarılmıştır.⁴⁹ Süreç içerisinde değişen unsurlar olarak kurultaydan divana, göçebelikten yerleşik hayata, sözlü edebiyattan tasavvuf edebiyatına geçiş gibi konular gösterilebilir.⁵⁰

Devlet kurumlarının değişimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak “han” unvanı yerine “Sultan” unvanının kullanılması ile bilgiler siyasi konular içerisinde yer almıştır. Gazneli Mahmut’un Abbasi Halifesini Büveyhoğulları’ndan kurtarmasıyla “Sultan” unvanını aldığı bilgisi siyasi konularda yer alır.⁵¹ Divan ve kurultay ile ilgili diğer bilgiler birbirinden bağımsız olarak yer alır.⁵²

Türklerin bu süreç içerisinde sosyal yaşamlarıyla ilgili değişimler verilmiştir.⁵³ Ancak devletlerin kurulduğu yerlerdeki yerli halk ile etkileşiminden bahsedilmemiştir. Örneğin İranlıların devlet memuru olmaları ve bu memuriyetin babadan oğula geçmesi bilgisi bütün kitaplarda yer almaz.⁵⁴ Bu bilgi Sultan Sencer zamanındaki Oğuz isyanının sebebi olması açısından önemlidir.

Türklerin yönetimindeki değişim yerine yeni yönetimler örneklerle anlatılmaya çalışılmıştır. Hemen bütün devletlerde görülen divan örnekleri sıralanmış veya yeni edebiyat eserleri örneklendirilmiştir. Ancak değişim konusunda fikir verebilecek geçiş aşamaları vurgulanmamıştır.

Esi Türkler ile Müslüman olan Türkler arasındaki kültür ve medeniyet konuları, “Türk-İslam Kültürünün Oluşumu” başlığıyla karşılaştırılarak aktarılmalıdır. Bu amaçla,

- İslamlaşma sürecinin Karahanlılarla başlayıp Selçuklularla bittiği vurgulanırken ilk devletlerin sonrakilere nazarla daha eski Türk geleneğini yansıttığına, sonrakilerin de daha İslami özellikler taşıdığına vurgu yapılmalıdır.
- Son meşhur kurultayın Dandanakan savaşından sonra toplandığı belirtilmelidir. Söz konusu kurultayın töre geleneğinin değişmesine örnek olmasında Selçuklu ailesinin eyaletlere yönetici olarak atanması gösterilmelidir. Sonrasında ise divanların etkinliğine geçiş yapılmalıdır.⁵⁵

⁴⁷ Örnek için bkz, Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s.12 v.d.

⁴⁸ Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 129-130, Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 134-135.

⁴⁹ Maden, *Tarih Lise 1*, s. 102-103, Şahin, *Tarih 1*, s. 137-138, Gündoğdu, *Lise Tarih 1*, s. 128-129, Kara, *Liseler İçin Tarih 1*, s. 150-151.

⁵⁰ Şahin, *Tarih 1*, s. 164-165.

⁵¹ Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 143, Maden, *Tarih Lise 1*, s. 107.

⁵² Divan için bkz, Maden, *Tarih Lise 1*, s. 119-121, Kurultay için bkz, Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 149 v.d.

⁵³ Maden, *Tarih Lise 1*, s. 124, Şahin, *Tarih 1*, s. 165.

⁵⁴ Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 155.

⁵⁵ Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 149.

- Uygurların yerleşik hayata geçmeleriyle Maverâünnehir bölgesindeki yerleşmenin zamanları birbirinden bağımsız olarak verilmiştir.⁵⁶ Yerleşik hayata geçişin Uygurlarla başlaması, ancak sürecin İslam dünyasına doğru gerçekleşen göçlerde ve yerlerde hızlandığı vurgulanmalıdır.
- Sürecin ancak Osmanlılar zamanında Balkanlarda bittiği de aktarılmalıdır. Ayrıca daha önce ipek yoluna hâkim olmayı amaçlayan eski Türk devletlerine kıyasla Uygurların ticaretin bizzat kendisiyle meşgul olmalarının yerleşik hayattaki rolüne örnekler verilmelidir.⁵⁷
- Devletlerin kuruldukları bölgelerdeki yerli halkın hangi sanat, ticaret ve tarım dallarıyla uğraştıklarına örnekler verilerek Türklerin karşılaştıkları yeni unsurlar hakkında fikir oluşturulmaya çalışılmalıdır.⁵⁸ Böylece Selçukluların Horasan'ın çöl olmasından dolayı batıya aktıkları kavratılabilecektir. Bu şekilde bir aktarım tarih-coğrafya ilişkisi açısından konuların kavratılmasına yardımcı olacaktır.
- Destanlar ve destanların halk arasında yayılmasıyla tasavvuf edebiyatı ve bu edebiyatın halk arasında yayılmasının benzerliklerine dikkat çekilerek İslam dininin Türkler arasında yayılmasındaki etkisi vurgulanmalıdır.⁵⁹ Ayrıca yerleşik hayata geçildikçe bu tarikatların da yerleşik düzene geçtikleri örneklendirilmelidir. Böylece Anadolu'daki tekke ve zaviyelerin geçmişi hakkında fikir verilmiş olacaktır.⁶⁰
- İslam kurallarının bağlayıcılığıyla törenin değişmezliğinin hukuk kurallarının birleşmesini engellediği aktarılmalıdır.⁶¹ Bu durumun Cumhuriyet dönemine kadar uzanan ikili hukuk sistemine neden olduğu örneklendirilmelidir. Dolayısıyla törenin daha çok yönetim konularında etkisi görülürken İslam kurallarının toplum yaşamında etkin olduğu örneklendirilmelidir. Ayrıca bu ikiliğin Türk toplumunda Tuğrul Bey ve Cumhuriyet dönemlerindeki laikliğe geçişi kolaylaştırdığı da örneklendirilmelidir.
- Eski Türklerin Balbal anlayışının İslam medeniyetine mezar kültürünü getirdiği veya Türklerin daha çok askeri görevler aldığı gibi örneklerle Türk kültüründen devam eden unsurlar aktarılmalıdır.⁶² Bununla beraber eski Türk geleneğine ters düşen çok eşlilik, kölelik v.b. gibi İslam dünyasındaki özelliklerin Türk kabilelerinde çok fazla itibar görmediği örneklendirilmelidir.

IV/C- DURAKLAMA DÖNEMİ OSMANLI KÜLTÜRÜ ÖRNEĞİ

⁵⁶ Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 68, Maden, *Lise Tarih 1*, s. 123.

⁵⁷ Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, s. 76 v.d.

⁵⁸ Maden, *Tarih Lise 1*, s. 124.

⁵⁹ Kara, *Liseler İçin Tarih 1*, s. 168, Maden, *Tarih Lise 1*, s. 123.

⁶⁰ Maden, *Tarih Lise 1*, s.123.

⁶¹ Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 159.

⁶² Okur, *Tarih 9. Sınıf*, s. 136.

Osmanlı Tarihi hem uzun olması hem de birçok çağı kapsamasından dolayı ünitelere ayrılmıştır. Bu üniteler içerisinde dönemsel olaylar aktarılmıştır. Ancak bu ünitelerin aktarımında aynı yöntemler kullanılmamıştır. Bazı kitaplarda yalnız padişahlara göre konular ayrılmıştır.⁶³ Bazılarında ise yalnız yüzyıllara göre konular ayrılmaya çalışılmıştır.⁶⁴ Bazılarında ise Kuruluş ve Yükselme üniteleri padişahlar esas alınarak konulara ayrılırken daha sonraki üniteler yüzyıllara göre ayrılmıştır.⁶⁵ Kültür ve medeniyet konuları ayrı bir ünite olarak siyasi tarih bitirildikten sonra devlet teşkilatı, toplum yapısı, ekonomik hayat, eğitim öğretim ve kültür sanat gibi başlıklarla oluşum ve değişimleriyle beraber aktarılmıştır.⁶⁶

Diğerlerinden sonra ve farklı olarak Tarih 10 kitabı siyasi konuları bazı amaçlar etrafında birleştirmeye çalışmıştır. Beylikten devlete, dünya gücü Osmanlı Devleti, arayış yılları, değişim ve diplomasi, en uzun yüzyıl gibi başlıklar altında ünite konuları aktarılmıştır.⁶⁷ Kültür ve medeniyet konuları siyasi konuların arasına serpiştirilmiş olarak, kuruluş döneminde devlet teşkilatı, ordu ve ekonomi olarak yer almıştır.⁶⁸ Yükselme döneminde merkez ve taşra yönetimi, eğitim,⁶⁹ toplum yapısı, günlük yaşam, vakıf sistemi,⁷⁰ hukuk, bilim, sanat ve teknoloji başlıklarıyla yer almıştır.⁷¹ 17. yy.da Osmanlıda bilim, kültür, sanat ve mimari,⁷² 18. yy.da Osmanlı Devleti'nde değişim ve ıslahatlar,⁷³ 19. yy.da Osmanlı Devletindeki kültürel gelişmeler⁷⁴ gibi başlıklarla yer almıştır. Bu şekilde bir sınıflama ile siyasi ve kültürel hareketlilik beraber aktarılmıştır.

Bununla beraber kuruluş dönemindeki kültürel unsurlar aktarılırken toprak sistemi, ordu, tımar sistemi, tarım ve ticaret ayrıntılı bir şekilde aktarılırken divanın oluşumuna yer verilmediği görülmüştür. Yükselme dönemi konusu olan Fatih ve fetihlerden sonra kültürel konular aktarılırken divan en geniş haliyle aktarılmıştır.⁷⁵ Taşra birimleri, eyalet çeşitleri aktarılmıştır. Ayrıca ordu konusu yardımcı kuvvetler eklenerek –zamanının siyasi etkinliği vurgulanmadan- aktarılmıştır.⁷⁶ Eğitim kurumları çeşitleriyle birlikte aktarılmıştır.⁷⁷

Yine Yavuz Sultan Selim döneminden sonra toplum yapısı millet sistemine göre sınıflara ayrılarak aktarılmıştır.⁷⁸ Kanuni Sultan Süleyman dönemi olayları

⁶³ Başaran, *Liseler İçin Osmanlı Tarihi*, s. 1-131.

⁶⁴ Kara, *Lise Osmanlı Tarihi*, s. 9-202.

⁶⁵ Cazgır, *Tarih Lise 2*, s. 1-100.

⁶⁶ Başaran, *Liseler İçin Osmanlı Tarihi*, s. 135-218, Kara, *Lise Osmanlı Tarihi*, 209-313, Cazgır, *Tarih Lise 2*, s. 102-210.

⁶⁷ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 1-100.

⁶⁸ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 25-34

⁶⁹ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 45-56

⁷⁰ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 63-67.

⁷¹ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 74-80.

⁷² Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 111.

⁷³ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 141-146.

⁷⁴ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 173-185.

⁷⁵ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 46.

⁷⁶ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 50.

⁷⁷ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 53-56.

⁷⁸ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 64-66.

aktarıldıktan sonra hukuk, bilim, edebiyat, güzel sanatlar, eğlence ve mimari konuları aktarılmıştır.⁷⁹ Edebiyat konuları aktarılırken dönemin edebi kişiliklerine ayrıntılı bir şekilde yer verilirken dönemin tarihçilerinden eserleri dahi zikredilmeden sadece adlarının sıralandığı esefle görülmüştür.⁸⁰

IV. Murat döneminden sonra tımar ve mukataanın bozulması aktarılmıştır.⁸¹ III. Selim dönemi olaylarından sonra divan, Babîâli ve taşradaki değişimler, eğitim ve sanattaki ıslahatların etkileri aktarılmıştır.⁸² Konuların bitiminde II. Mahmut ıslahatları yer almıştır.

Yukarıda örnekleri verilen aktarımda, yenilik, değişiklik ve gelişim yapan padişahlara göre kültürel konuların aktarılması amaçlanmıştır. Ancak konuların yüzyıllara göre değişim ve gelişim ve sonrasında bozulması arasında bağ kurulamadığı görülmüştür.

Bu nedenle III. Selim dönemi ıslahatları konularına geçilmeden önce “Duraklama Dönemi Osmanlı Kültürü” başlığı açılarak,

- Divanın değişimini aktarırken Fatih zamanında danışma kurulu haline geldiği bilgisi verilmiştir. III. Selim’in danışma amacıyla Meclisi Meşvereti kurması arasında bağ kurularak, divanın fonksiyonunu yitirdiği vurgulanmalıdır. Böylece II. Mahmut’un divanı kaldırması arasında bağ kurulmuş olur.
- Yine Fatih’ten itibaren divana sadrazamların başkanlık etmesiyle etkinliklerinin artması aktarılmalıdır. Böylece duraklama ve gerileme dönemlerin olaylarındaki sadrazamların etkinliğinin zemini hakkında fikir verilmiş olacak ve Babîâli’nin oluşumuna da işaret edilecektir.
- Tımar sistemi kuruluş döneminde olduğu gibi toprak içerisinde değerlendirilmelidir. Bozulmalar aktarılırken şemadan faydalanılmalıdır. Ayrıca mukataa ve iltizamın hangi toprak çeşitlerinde uygulandığı şemaya eklenmelidir.⁸³
- Eğitim sistemi aktarılırken eğitim kurumlarının ekonomik kaynaklarına da değinilmelidir.⁸⁴ Daha sonra başlığımız altında bu kaynaklardan vakıf sisteminin bozulmasının okullara etkileri vurgulanmalıdır.
- Tımar sistemi aktarılırken sipahi- köylü ilişkisine yer verilmelidir. Hem sipahinin hem köylünün sorumlulukları hakkında bilgi verilmediğinden, sipahi kanadının mutahassıllık gibi değişimi ve köylünün göç sebebi eksik kalmaktadır. Ayrıca ayanlık ve ağalık kavramları işlenmekle birlikte zihinlerde tam yer edememektedir.

⁷⁹ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 74-81.

⁸⁰ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 78.

⁸¹ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s. 101-102.

⁸² Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s.141-145.

⁸³ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s.32.

⁸⁴ Cazgır, *Tarih 10. Sınıf*, s.74-76.

- Ticaret konusu kaçakçılık, kapitülasyonlarla gelen malların yerli mallara fiyat açısından etkileri gibi yönleriyle aktarılmalıdır. Böylece sömürgecilik karşısında Osmanlı toplumunun durumuna zemin hazırlanmış olacaktır.
- Millet sistemi konusunda milletlerin hukuki durumları, hangi mahkemelerde yargılandıkları hakkında bilgi verilmelidir. Başlığımız içerisinde de yabancı tüccarların yargılanmaları ve Rusya'nın Slavlar üzerindeki istekleri hakkında bilgi verilmelidir. Bu bilgi Tanzimat fermanında tek tip toplum oluşturulurken hangi sistemden vazgeçildiğini açıklayacaktır.
- Yine Gayrimüslimlerin askeri (yöneten) sınıfında yer alamadıkları millet sisteminde aktarılmalıdır. Başlığımız altında da gelişen diplomasi anlayışında tercüman olarak, daha sonra da Eflak ve Boğdan gibi yerlerde yönetici görevlerine gelmeleri aktarılmalıdır. Böylece Tanzimat fermanı ile askerlik, memurluk gibi görev ve ödevlerin geçmişi açıklanmış olacaktır.

V- SONUÇ

Bu çalışmada, kültür ve medeniyet konularının birbirine bağlanma yolları araştırıldı. Tarih boyunca Türk kültürünün değişmeye başlama evrelerinden ikisini örnek alındı. Bu örnekler üzerinden değişime uğrayan unsurların önceleriyle sonraları arasında bağ kurmaya çalışıldı.

Siyaset gibi kültür de değişen ve gelişen bir unsurdur. Bu nedenle zihinlerde kalıcı ve somut bir şekle bürünmesi gerekir. Dolayısıyla parça parça değil bir sistem içerisinde birbirinin devamı şeklinde konularda yer almalıdır. Birbirinin aynısı ve benzeri olan konuların tekrarlarla işlenmesi yerine gelişen ve değişen unsurlar etrafında konular sistemleştirilmelidir.

Bu çalışmada, örnekler sadece yeni bir metot hakkında bilgi vermeyi amaçlar. Çalışma, kültür ve medeniyet konularının birbirleriyle bağlantılı ve siyasi olayların paralelinde aktarılması gerektiğini savunur. Konuların bağımsız anlatılması siyasi konuların anlaşılmasını eksik bırakır. Ayrıca kendi içerisinde bağ kurulamazsa söz konusu konular bilgi fazlalığından başka bir anlam taşımaz.

Yeni felsefe öğrenmeyi öğrenmedir. Bu nedenle bilginin fazlalığından ziyade birbiriyle bağlanmış konular bir bütünlük oluşturur. Her ne kadar dönemsel konular farklılık gösterse de insan ve toplum ihtiyaçlarını düzenleyen kültür ve medeniyet unsurları hep bir öncekinin birikimi üzerine şekillenir. Bu durumun da kitaplarda yer alması gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

- Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1994.
- Ata, Bahri, “Yaratıcı Tarih Öğretimi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 150, Mart-Nisan 2001, MEB. Yay, Ankara 2001, s.36.
- Başaran, Ahmet, A. Sert, L. İlgün, *Liseler İçin Osmanlı Tarihi*, Devlet Kitapları, İhlâs Gazetecilik Basımevi, İstanbul 2005.
- Baymur, Fuat, *Tarih Öğretimi*, İnkılâp ve Ata Kitapevleri yay, Ankara 1964.
- Carr, Edward Hallett, *Tarih Nedir?*, Çev. M. G. Göktürk, İletişim Yay, İstanbul 2002.
- Cazgır, Vicdan, S. Yavuz, N. Ceyhun, *Tarih Lise 2*, Devlet Kitapları, 3. Baskı, İstanbul 2008.
- ....., İ. Genç, M. Çelik, C. Genç, Ş. Türedi, *Ortaöğretim Tarih 10. Sınıf*, Devlet Kitapları, 1. Baskı, İstanbul 2009.
- Dinç, Erkan, “Tarih Eğitmcilerinin Mevcut Lise Tarih Müfredat Programı ve Tarih Öğretiminin Amaçları Hakkındaki Görüşleri”, *Ahi Evran Üniv. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, Cilt 7, Sayı 2, Kırşehir 2006, s.263-276.
- Ekinci, Abdurrahman, “Bilim Toplumunda Eğitimin anahtar Kavramı: Öğrenmeyi Öğrenme”, *Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı 59, Ocak 2005, MEB Yay, Ankara 2005, s.50
- Erman, Erdoğan, *Tarih 1 Ders Notu*, Açık öğretim Kitapları, MEB Egitek Yay, Ankara 2008.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Tarihin İlkeleri*, Say Yay, İstanbul 1991.
- Gündoğdu, Abdullah, O. Ü. Bulduk, *Lise Tarih 1*, Tutibay yay, İstanbul 2007
- Kara, Kemal, *Lise Tarih 2*, Önde Yay, İstanbul 2007.
- ....., *Lise Osmanlı Tarihi*, Önde Yay, İstanbul 2007.
- ....., *Lise Tarih 1*, Önde Yay, İstanbul 2001.
- Karabağ, Ş. Gülin, “Tarih Öğretmeninin Mesleki Bilgi ve Becerilerini Şekillendiren Unsurlar”, *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, Ankara 2002, s.211-215.
- Maden, Mehmet, M. Kalkan, A. Sever, *Tarih Lise 1*, Devlet Kitapları, Rotamat yay, İstanbul 2007.
- Merçil, Erdoğan, T. Tarhan, Z. Günal, B. Merçil, *Lise İçin Tarih 1*, Altın Kitaplar Yay, Eskişehir 1987.
- Okur, Yasemin, İ. Genç, T. Özcan, M. Yurtbay, A. Sever, *Ortaöğretim Tarih 9. Sınıf*, Devlet Kitapları, Dergâh Ofset, İstanbul 2008.
- Ortaylı, İlber, “Tarih Dersleri II: Tarih Yazıcılığı, Yunan ve Roma Geleneği”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 40, Mayıs- Haziran, Ankara 1996, s.107-112.
- Özbaran, Salih, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları (Sempozyum Bildirileri)*, Dokuz eylül Yay, İzmir 1994.
- Safran, Mustafa, “Osmanlı Tarihi Öğretimi ve Osmanlı İmajı”, *Türk Yurdu Aralık 1999- Ocak 2000*, Ankara 2000, s.485-509.
- Şahin, Tahir Erdoğan, *Tarih 1*, Bem-Koza Yay, İstanbul 1994.
- *Tebliğler Dergisi*, “Tarih I-II Programları(9. ve 10. Sınıf)”, Talim Terbiye Kurul Başkanlığı, sayı 2378, MEB Basımevi, Ankara 1993, md. 1-13; ek-1.
- Uçar, Şahin, *Tarih Felsefesi Meseleleri*, Nehir Yay, İstanbul 1997.

The Problems of Index in High School History Books and Solution On Three Examples

In this study, we investigate “Learning-How to-Learn” approach of Ministry of National Education, introduced in syllabus of high schools, reflection to textbooks via quoting culture and civilization subjects. In books, written with this approach, we questioned whether the culture and civilization are successful as political subjects.

We give an outline of Historiography prior to analyzing the issue, while exemplifying that historiography is argued to be used as a means of providing moral values to a society. The aim is here that is not questioning the historiography; however, purpose to form an opinion regarding alteration of historiography.

We also inform the background and past of history education in Turkey, in the way that when history was started to be educated at schools as lesson, and what this lesson’s content and aim are. We convey that history lessons were started to be educated in the later of Ottoman Empire, and exemplify the changes in the content of history lesson in the first years of Turkish Republic, as we aim to form an opinion regarding taking shape of history course book’s content by this way.

Referring the content of these books, we also mention the syllabus changes regulating which subjects and how long and weighted would take place. Exemplifying the changes of syllabus, we purpose to form an opinion regarding on what kind of base the latest syllabus is established. Since our study focus on culture and civilization to take part in course books, we only discuss the changes of syllabus regarding abovementioned issue.

We present information regarding methods and procedures in conveying historical information and knowledge, as we benefit from image, symbol and designs while conveying such knowledge. We aim to form an opinion regarding the types of conveying of history lesson; however, we realized that recently written course books underachieve in conveying cultural subjects than political ones. Thus, such study was purposed.

Cultural issues and civilization elements and aspects are included in course subjects since the beginning stages of history of humanity. Convey of such subjects gain more importance through antiquity, as cultural issues are conveyed sometimes with same importance of political ones, but sometimes with more importance. However, conveying culture and civilization subjects independently prevents these to subjects to be linked and integrated with each other.

States are established and collapsed; however, culture and civilization are always established onto the former one, and each cultural element is continuation of the previous one. Thus they are closely connected to each other. Nevertheless, The Turks’ nomadic life characteristics prevented them make contact with other and different cultures, but it is not clear whether such contact caused changes or not. This and similar issues do not form completeness. Besides, nomadic life style having cultural effects in addition to political effects is an example for civilization

aspects developed parallel to political issues. This lack and necessity of these aspects are observed in textbooks.

The framework of our study consists of three samples. In our first sample, the subjects selected can be easily linked with the subjects of the following sections. In the selection, the extant changes of aspects and elements are purposed to be emphasized. In other words, we try to define the origin of elements recently exists in various types and figures.

In the second one, the acceptance of Islam by Turks, which has strong impression in their life, is discussed. During this process, which can be suggested to be a breaking point in Turkish culture, we aim to emphasize which elements changed and which ones continue.

In the final and third sample, we discuss in which ways and how political factors affect the community life. Emphasizing the changes in old cultural elements, we examine how such elements can be linked and integrated. Thus, the cultural elements right before the Tanzimat reform era, which is concluded to be a cultural breaking point, are tried to be integrated. Thereby, it is aimed to form a basis which enables the elements of our actual culture changed after Tanzimat reform era and the ones did not change after Tanzimat reform era are to be recognized.

The samples of this study are entirely for demonstration of how culture elements and aspects can take place in history textbooks, as it purposes other cultural issues and subjects to be evaluated within this aspect. Consequently, it suggests that completeness and integration can be achieved by this way.